

УДК 82 – 343

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2019.71.10327>

МІФОНІМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОКУЛЬТУРІ Й ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Тетяна ВІЛЬЧИНСЬКА

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кафедра загального мовознавства і слов'янських мов,
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна, 46000,
тел. (067)8015323
e-mail: tetiana_v@ukr.net*

Галина ВИШНЕВСЬКА

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кафедра загального мовознавства та слов'янських мов,
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола,
циклова комісія дисциплін видавничої справи та редагування,
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна, 46000,
тел. (097)0337700
e-mail: vyshnevskagalina@gmail.com*

Досліджено міфони́ми в українській етнокультурі та поетичній драматичній творчості Лесі Українки та Олександра Олеся. Наукові зацікавлення сконцентровано на демонообразах, представлених низкою номінацій. Аналіз засвідчив авторське використання характерних для української етнокультури міфонімів, насичених індивідуально-авторськими смислами, що акцентує особливість творчої манери українських письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Ключові слова: ономастика, міфонім, онімний простір, розряди онімів, художній твір, драма.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки особливої уваги заслуговує літературно-художня ономастика, яка відіграє особливу роль у розумінні сутності художнього твору. Міфонім у художньому тексті, актуалізує культурологічну, філософську, релігійну, міфологічну інформацію, викликає певні асоціації, розвиває символічні значення, розкриває та увиразнює провідні мотиви твору, сприяє глибинному осмисленню філософських проблем, дає можливість визначити обсяг інтелектуальних зацікавлень автора.

Актуальність запропонованої розвідки полягає в тому, що міфологічні найменування дедалі частіше стають об'єктом досліджень, отже, існує потреба у проведенні контекстуального аналізу на прикладі творів окремих авторів. Особливе зацікавлення викликають питання дослідження та специфіки авторських міфологічних новотворів.

Мета дослідження – виявлення закономірностей використання, походження та тлумачення міфологічних номінацій у художніх творах Лесі Українки та Олександра Олеся.

Об'єктом дослідження стали міфони́ми в українській етнолінгвокульту́рі та літературних творах. Предметом – семантико-стилістичні особливості відповідних назв у художньо-образній системі онімного простору творів українських письменників кінця XIX – початку XX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес мовознавців до онімного слова в системі художнього тексту засвідчує низка наукових праць таких провідних дослідників у цій галузі, як Ю. Карпенко, Є. Отін, Л. Белей, С. Єрмоленко, В. Калинкін, Г. Лукаш, М. Торчинський, М. Буєвська, Г. Бачинська, С. Вербич та ін.

Незважаючи на чималі напрацювання в царині літературно-художньої ономастики (наукові студії Ю. Карпенка “Антична міфологія як поетична зброя”, Л. Масенко “Антична назва в українській поетичній мові”, Т. Крупельової “Міфони́ми в драматичній поемі Лесі Українки “Лісова пісня””, О. Порпуліт “Міфони́м Змій в українських і російських чарівних казках” та ін.), вітчизняні, як і зарубіжні, дослідники активно працюють над розширенням та розповсюдженням знань у цій галузі. За словами А. Мойсієнка, мовно-функціональний простір онімного слова практично не обмежений. Тому осягнення його на рівні національної мови, діалектного чи просторічного, професійного чи сленгового континууму, ідіолекту (окремого автора, окремого твору) не вичерпується, оскільки в кожному випадку він відкритий для нових наукових інтерпретацій [7: 210]. Під літературною онімією традиційно прийнято розуміти “сукупність онімів, які вживаються в літературних творах” [13: 135], а під онімом – “власну назву, що ... служить для виділення названого нею об'єкта серед інших об'єктів для його індивідуалізації та ідентифікації; оніми – це антропоніми, топоніми, зооніми, космоніми, астроніми, ергоніми, хремадоніми та ін., вони презентують різні класи онімів” [13: 133–134]. З-поміж інших у літературній онімії привертають увагу міфони́ми.

Так, Н. Подольська розглядає міфони́м як власну назву будь-якої сфери ономастичного простору в міфах [11: 73]. Загалом в ономастичних дослідженнях переважає думка, що міфони́ми можуть позначати суб'єкти, об'єкти, рослини, тварин, хвороби, предмети, явища тощо.

У запропонованій статті спираємося на визначення міфони́ма, засвідчене в “Словнику української ономастичної термінології” (укл. Д. Бучко, Н. Ткачова), де його тлумачать як “власну назву будь-якого видуманого об'єкта онімного простору; назви богів, духів героїв, надприродних сил, які вживаються в міфах, епопеях, казках, билинах, напр.: *Котигорошко, Перун, Сварог, Світовид; Баба Яга*” [13: 122].

Зважаючи на значну кількість термінів на позначення сукупності онімів в художньому тексті та їхнє різне потрактування, українська дослідниця О. Склоздра-Шепітко зазначає, що все ж в окремих питаннях науковці однакові: “онімний простір художнього твору має чітку стратифікацію – ядро (центр), близькоядерні, ядерно-периферійні та периферійні класи” [10: 356]. Найчастіше ядром онімного простору вважають антропоніми; до близькоядерних класів належать міфони́ми, теоніми та зооніми; ядерно-периферійними називають переважно топоніми, астроніми, космоніми, хремадоніми; до периферійних зараховують ергоніми, урбаноніми, документоніми, прагмоніми, емероніми та геортоніми. Така стратифікація онімного простору найбільш прийнятною є тоді, коли аналізуємо літературно-художню онімію усіх творів письменника.

Погоджуємося з думкою, що “іноді в межах конкретного художнього твору оніміне наповнення ядра та периферії може видозмінюватися, в результаті чого так звані периферійні оніми стають ядром онімного простору художнього твору. Отже, ті

самі класи онімів можуть належати до периферійних, якщо розглядати онімію усіх творів конкретного письменника, і до ядерних, якщо брати до уваги якийсь специфічний художній твір” [10: 357].

Досліджувані одиниці мови досить часто мають затемнену внутрішню форму, бо іноді вони зберігають сліди давніх чужомовних запозичень. Кожен міфонім потрібно аналізувати окремо, оскільки більшість із них зазнала дії “народної етимології”. Вважається, що міфоніми відображають стадії слов’янської міфології:

нижчу – водяні, домовики, русалки, вілли, назви на позначення яких більшість учених не вважає власними іменами;

вищу, де постають переважно антропоморфні божества, що мають особові імена, які в науковій літературі частіше кваліфікуються як теоніми.

Необхідно зазначити, що міфоніми в художній літературі зазвичай набувають нових ознак, їх зміст, а часто й форма трансформуються [11: 73]. Науковці пропонують такі принципи міфоіменування (творення міфологічного імені):

- теоніми (власні імена богів);
- міфоантропоніми (імена людей у міфах, казках);
- міфоперсоніми (назви фантастичних героїв);
- міфозооніми (імена тварин);
- міфофітоніми (назви рослин, пов’язаних із міфами);
- міфотопоніми (географічні об’єкти).

Міфотеоніми як найбільший підклас розподіляють на два види:

- 1) пропріальні міфотеоніми, або божественні власні назви (Аполлон, Артеміда);
- 2) апелювативні міфотеоніми, або загальні назви божеств (німфа, наяда, лари, пенати).

У праці “Національна специфіка міфонімів (на матеріалі слов’янських мов)” Г. Школа застосовує таку поширену схему поділу міфологічних істот: антропоморфні, зооморфні, тератоморфні та міксантропічні:

1. Духи (ангели і демони) “нижчої” міфології.
2. Поганські божества “вищої” міфології.
3. Люди з надприродними властивостями (“непроті” чи “земні” боги).
4. Персоніфіковані антропоморфні міфологізовані постаті (здебільшого алегоричного типу).
5. Міфологічний бестіарій – тваринна міфосимволіка (дикі та свійські звірі, птахи, змії, а також фантастичні тератоморфні та міксантропічні істоти – сфінкс, фенікс, гідра, химера тощо).

Окрім прихильних та доброзичливих, міфоніми часто позначають істот, основною ознакою яких є їх підступність щодо людей, належність до “нечистого” світу: Чорт, Люцифер [15].

Вивчаючи питання ономастики чарівної казки, автор праці наголошує на “трьох генетично різних компонентах” у його складі:

1. Язичницькі оніми (назви основних казкових персонажів, які беруть початок у язичницьких міфах).
2. Християнські оніми (назви сакральних казкових персонажів біблійного та літургійного походження).
3. Антихристиянські (найчастіше неслов’янського походження, що прийшли разом із християнством чи іншими шляхами) [15].

Отже, дослідження міфонімів, які трактуємо як етнокультурний феномен, залишаються актуальними та невичерпними для наукових пошуків.

Виклад основного матеріалу. Яскравими представниками жанру драматичної поеми з потужним ліричним струменем, але водночас і гостроконфліктної, заснованої на протиставленні ідей, філософських думок, висловлених до того ж у блискучій афористичній формі, в українській літературі кінця XIX – початку XX ст. були Леся Українка та Олександр Олесь, передусім йдеться про їхні твори “Лісова пісня” і “Ніч на полонині”, “Лісовий цар Ох”, “Івасик Телесик”.

Щодо “Лісової пісні”, то, на думку вчених, “міфопоетичне осмислення дійсності в ній набуває нової якості – трансформується у власне авторську міфопоетику” [5: 30]. Сказане повною мірою стосується і драматичних творів Олександра Олеся. Зазначимо, що елементи феєричності проникають у драматургію якраз у період досліджуваного порубіжжя (кінець XIX – початок XX ст.), а власне драму-феєрію в цей час співвідносять із драматичною казкою, вказуючи на такі основні її ознаки, як виразне ліричне начало, зіставлення природного і людського, широке використання міфологічних і фольклорних образів, чарівничого, магічного сенсу тощо [3: 706].

Досліджуючи онімну багатогранність драматургії Лесі Українки, Т. Крупеньова переконує, що в письменниці “немає вигаданих онімів – вона оперує реальними власними назвами, які відповідають зображуваному місцю й часу, і спирається передусім на антропонімію, топонімію та теонімію... Немає онімів нейтральних: ретельний добір власних назв і майстерне введення їх у контекст наповнюють кожен онім значною інформацією й високою експресією” [2]. Подібне твердження можна також віднести й до Олександра Олеся, оскільки автори творили в одну епоху і в одному руслі.

Обидва митці повсякчас звертаються до першоджерел, послуговуються давніми сакральними символами, відтворюють міфічний простір українського народу, коли люди жили поруч із міфоістотами. Використавши одвічний зовнішній конфлікт “людське/демонічне (диявольське)”, “відоме/незвідане”, письменники в душі модернізму перенесли його на внутрішній – “людська істота/хтонічна істота”.

Міфоніми, трансформуючись у творчій уяві автора, часто переходять у різножанрові твори, по-новому відтворюючи навколишній світ. Яскравий приклад такої трансформації знаходимо в досліджуваних поетичних драматичних текстах.

Знаковими в Лесиній поетичній драматичній творчості є міфоніми: *Водяник*, *Лісовик*, *Куць*, *Домовик*, *Перелесник*, “*Той, що в скалі сидить*”, “*Той, що греблі рве*” та ін., що вживаються на позначення демоносили, яка характеризується надприродними рисами, засвідченими семантико-аксіологічною природою відповідних образів.

В українській етнокультурі назвою *водяний* (*Водяник*) номінують злого духа, втілення водної стихії як негативного й небезпечного явища. Водяник найчастіше мав вигляд старого діда, покритого водоростями, з довгою бородою і хвостом. Вважалося, що його володіння обмежувалися водоймищем. Розгніваний водяник міг наносити людям збитки: розливати річки, руйнувати греблі, млини, топити людей. Отже, вимальовується демонічний образ. Саме таким він виступає і в “Лісовій пісні” (“*Той клятий Водяник! Бодай би всох! Я, наловивши риби, тільки виплив на плесо душогубкою, – хотів на той бік передатися, – а він вчепився цупко лапою за днище, та й ані руш! Ще трохи – затопив би!*” [14: 707]), і в Олесеєвих текстах (“*Мало всякої гідоти в лісі, в річці, у болоті? – Он десь булька Водяник...*” [9: 25]). Значно рідше,

проте, характеризується позитивно: “Чудна ти, дочко! Я ж про тебе дбаю. Таж він тебе занастив би тільки...” [14: 699].

Лісовик, як і в українській етнотрадиції, позиціонується в досліджуваних текстах насамперед як розпорядник лісу: “В мене в лісі і калина, і ожина, і малина, і чорниця, і суниця, і кислиця, і орішки, і опеньки, й сиріожки, печериці, і хряці, були б тільки дощі!” [9: 38]. Щодо відповідного концептуалізованого образу, позначеного міфонімом *Лісовик*, то він об’єктивує як етнокультурну семантику (“*Лісовик виходить з гушавини. Він у довгій киреї барви старого золота з темно-червоною габою внизу, навколо шапки обвита гілка достиглого хмелю*” [14: 724]), так і ту, що визначає його стосунки з людьми та іншою демоносилою як позитивні: його поважають, шанують, слухають, наприклад: “*За здоров’я ваше, батьку-Лісовик!*” [9: 35]. Переведення стосунків між нечистою силою у площину родинних, приятельських інтимізує висловлення. Цим пояснюємо вживання в Лесиній творчості назв *дідусь*, *батько* на позначення Лісовика.

У драматичній казці “Лісовий цар Ох”, як і в “Лісовій пісні”, через міфоніми: *Ох, Лісовий цар Ох Чугайстер* (властиві саме Олесевим текстам) виразно простежується амбівалентна природа відповідного демоноперсонажа. Порівняймо: “*Людський дух, аж б’є у ніс! Що їх несе в цю пору в ліс?! Ану, в куці! Злякаймо їх, – втечуть – не чутимуть і ніг!*” [9: 122] і “*Лишуся тут! Під три чорти, але я мушу допомогти... Людини жаль: вже третій раз сюди приходить він до нас*” [9: 129]. Індивідуально-авторське розуміння образу Лісового царя Оха засвідчує концептуальний смисл ‘той, якого шанують природа і люди за доброту’: “*Він іде – і в лісі райдужні квітки з шани і любові хилять голівки. Пахоці солодкі лє йому трава, ніжно простягають віти дерева, перед ним танцюють мавки свій танок, і пташки співають: “Хай живе наш Ох! Хай живе великий цар і чарівник, слава, честь і слава Охові навек!”*” [9: 128]. Загалом у тексті широко представлені різноманітні тропеїчні засоби, які увиразнюють характеристику цього міфообразу (номінації, вжиті в переносному значенні – *цар*, *чарівник*, епітет *великий*, а також метафори, гіперболи та ін.).

Лісовик є визнаним царем лісу, який карає та милує. Подібну семантику об’єктивує власна назва *Цар* у такому контексті: “*Простіть, о Царю, о простіть, карайте, голову зніміть, але дідусь цей за життя не вкрав із лісу і сміття*” [9: 131].

Помітно увиразнюють, розширюють семантико-аксіологічні характеристики чорта реалізовані в поетичних драматичних творах обох авторів міфоніми *Куций* та *Куць*, що вживаються також на позначення демоноістоти злодійкуватої і небезпечної, місцем локалізації якої є болото (“*Куций пхнув мірошника у став, хлопцю ятера порвав, розв’язав мішок на возі, розкував коня в дорозі...*” [9: 30] або “*Куць утікає в болото*” [14: 730]), та, крім того, з певною вадою, через яку потерпає і яка відрізняє її від інших чортів (“*Вчора куций прибігав, щоб хвоста я надтачав, бо не хоче Куцим зватись – хоче чортом величатись*” [9: 27]).

Досить часто в українських народних повір’ях, дещо рідше художніх творах трапляється й образ Чугайстра, номінований відповідною самотньою назвою, зафіксованою в гуцульських говірках. Із різних джерел відомо, що до людини він ставиться приязно, балакає з нею, гріється при ватрі, але й бігає по лісах та поїдає лісовиці (нявки) [1: 114]. Вважалося, що він є проклятим, бо ходить по лісах, блукаючи, і ніхто його не вб’є ані не з’їсть, бо так йому пороблено. Вказаний міфонім об’єктивується насамперед у текстах Олександра Олеся, де реалізує

семантику нечистої сили (має дивну поведінку, демонічний сміх): *“Дивлюсь: із-за куців Чугайстер вискочив і сів! Кругом оглянувся з пенька, а в його мавчина рука! Раз-два вкусив її і втік, – лиш залунав по лісі сміх”* [9: 202].

Міфонім *Домовик*, представлений у міфопоетичній картині світу Олександра Олеся, вживається на позначення опоетизованого образу демонодуха, що зазнав авторського переосмислення, наприклад: *“Домовик метушиться по хаті, невдало допомагає”* [9: 33]. Як носій нечистої сили, він стукає за піччю, грюкає посудом: *“А чому в горщиках ночуєш?.. Хоч не ставляй страви в піч, – чути плямкає всю ніч”* [9: 30] (за етнографічними джерелами, в давні часи був богом хатнього вогню й печі і був, певно, добрим богом, а не дідьком [4: 53]) та має характерну зовнішність і дивну поведінку (*“Сажотрус, лиха потвора, кошеня умняв учора”* [9: 36]).

Натомість у *“Лісовій пісні”* привертають увагу такі міфони́ми, як *“Той, що греблі рве”* (*“Під час сеї мови “Той, що греблі рве” нишком киває русалці, ваблячи її втекти з ним по лісовому струмку”* [14: 698]) і *“Той, що в скалі сидить”* – син Гірської Метелиці (*“Тобі вінця не прийде́ться носити, бо за непослух забере тебе “Той, що в скалі сидить”* [14: 699]). В українській народній лінгвокульту́рі подібні образи є рідкісним явищем, хоча й зафіксовані в прислів'ях і приказках, уміщених, наприклад, у збірнику М. Номиса, як-от *“Вередує, як у греблі біє”*. Заміна назви демонологічного персонажа перифразою є явищем давнім, оскільки проголошувати назви демонів заборонялося, бо це були так звані табуйовані імена. Зафіксовано, що у чорновику авторка так і називала його – *хлопцем*, а в чистовику замінила на особові форми *він, йому, нього* та ін.

Міфонім *Мара* (*Марице*), або *“Той, що в скалі сидить”*, увиразнений численними епітетами (*“темне, широке, страшне Марице”* [14: 726]), об'єктивує уявлення як про примару убитого чоловіка, привида, так і про міфічну істоту в образі злої потвори, нечисту силу, різновид чорта, а також змія [8: 149], а відтак, є ‘тим, що вселяє страх’: *“Мавка очутилась, звелася трохи, широко розкрила очі і з жахом дивиться на Мару, що простягає руки взяти її”* [14: 726].

Міфонім *Перелесник* Леся Українка вживає на позначення демонообразу, пов'язаного з вогняним змієм, гаспидом, який у народній свідомості тісно переплітається з дияволом: *“З гущавини лісу вилітає Перелесник – гарний хлопець у червоній одежі, з червонястим, буйно розвіяним, як вітер, волоссям, з чорними бровами, з блискучими очима”* [14: 705]. Вважають, що у вогненному змієві уособлюються блукаючі вогні, повітряні метеори, падаючі зірки і блискавка [6: 42]. На думку відомого українського етнографа В. Гнатюка, він показується хлопцям або дівчатам у вигляді гарного хлопця, розпалює в них любов, а коли ті піддадуться йому, стискає в обіймах так сильно, що людина сохне і в кінці мусить умирати [1: 136]. Водночас у драмі *“Лісова пісня”* образ Перелесника є амбівалентним і конотує також позитивно забарвлені смисли, як-от у контексті: *“В сю мить з неба вогняним змієм-метеором злітає Перелесник і обіймає вербу: я визволю тебе, моя кохана!”* [14: 734].

Аналізуючи тексти Лесі Українки й Олександра Олеся, констатуємо, що народні оповідання, відіграли значну роль у становленні самотності й інших демонообразів, уявлення про які об'єктивуються у відповідних міфони́мах, як-от *Мавка*, *Русалка* (водяна), *Русалка Польова*, *Літавиця* (гірська русалка). У лексикографічних працях зафіксовано такі визначення: *“Русалка – за народними повір'ями – казкова водяна істота в образі гарної дівчини з довгими розпущеними*

косами й риб'ячим хвостом; водяна німфа" [12: 911], "Мавка – казкова лісова істота в образі гарної голої дівчини з довгим розпущеним волоссям; лісова німфа; рідко – те саме, що русалка; водяна німфа" [12: 583].

Зважаючи на подібні тлумачення, розмежовують семантику вказаних міфонімів й досліджувані автори. Порівняймо: *"З-за стовбура старої розщепленої верби, виходить Мавка, в ясно-зеленій одежі, з розпущеними чорними з зеленим полиском косами, розправляє руки і проводить долонею по очах"* [14: 701] і *"Хтось махнув кілком. Русалка упала. Глянув Дніпро. Розсердився. За шумів. Блиснула блискавка. Загрімів грім..."* [9: 62]. Проте, якщо Леся Українка більшою мірою симпатизує своїм персонажам (*"Тую Русалку, що покохав я змалку, бо водяний царівні нема в світі рівні!"* [6: 696–697] – захоплення авторки у творі засвідчують такі номени, як *дитина, доня, лісова цариця, царівна* та под.), то Олександр Олесь – навпаки (*"Не знаєш Мавки ти тієї: як відьма, зла..."* [9: 216]). Семантику міфоніма *Мавка* в його творах увиразнюють синоніми *потвора, відьма*, перифрастична номінація *чортове насіння*.

Зазначимо, що Леся Українка розмежовує також польових та гірських русалок, номінованих відповідними назвами. Художньо довершеним є образ Русалки Польової, котра є надзвичайною красунею, з волоссям, завітчанним волошками, роменом, берізкою (*"З жита раптом виринає Русалка Польова; зелена одіж на ній просвічує де-не-де крізь плащ золотого волосся, що вкриває всю її невеличку постать..."* [14: 718]). Водночас через вказаний міфонім об'єктивуються уявлення про духовну красу: *"А там же твоя Русалка Польова, що в житті. Вона для тебе досі вже вінок зелено-ярий почала сплітати"* [14: 706].

Щодо міфоніма *Літавиця* (гірська русалка) в міфопоетичній картині світу Лесі Українки, то він репрезентований частіше загальними назвами: *"Вільні літавиці будуть танцювати коло по травиці, наче блискавиці!"* [14: 706].

У драматичній казці Олександра Олеся "Івасик Телесик" на позначення мавки письменник використовує міфонім *Лоскотарка* (*"Лоскотарка задушила... В лісі хлопчика піймала і на смерть залоскотала..."* [9: 43]). Порівняймо з дослідженнями В. Гнатюка: *"Як місяць зійде вночі, вони (русалки) співають чарівні пісні, а хто лиш зачує, підходить ближче. Тоді русалки залоскочують його до смерті"* [1: 129].

Загалом обидва автори вживають багато інших міфонімів, з-поміж яких варто назвати і ті, що представлені численними контекстами, як-от *Потерчата* в Лесі Українки (*"Не лови! Коханий, не лови! То Потерчата! Вони зведуть на безвість!"* [14: 712]) чи *Злидні* в обох авторів (*"Один Злидень кидається їй (Мавці) на груди, смочке калину, інші сіпають його, щоб і собі покуштувати, гризуться межи собою і гарчать, як собаки"* [14: 729] або *"Я заграв, аж зирк по хаті – скачуть Злидні волохаті"* [9: 77]), і ті, що трапляються рідше на зразок *Пропасниця, Трясовиця, Щупле-дівця, Змія-Цариця, Урай* та ін. (*"Пропасниця їх досі б'є за те, що озеро коноплями згидили"* [14: 728]).

Висновки. Як бачимо, літературна онімія у драматичних поетичних творах українських письменників кінця XIX – початку XX ст. Лесі Українки й Олександра Олеся – це талановито змодельована система назв, представлена різноманітними одиницями, що підтверджує думку Д. Бучка про те, що "кількість онімів багатократно домінує над кількістю апелятивів, вони є однореферентними, не виражають понять, а тому не мають семантичних обмежень" [13: 134]. Проведений аналіз показав, що обидва автори у творах, де тонко переплетена фантастика зі світом

реальним, активно використовують міфоніми, представлені передусім таким розрядом, як міфоперсоніми (*Русалка, Мавка, Лоскотарка. "Той, що в скалі сидить", "Той, що греблі рве"* та ін.), рідше – іншими. Усі міфооніми є здебільшого доречними, продуманими. Відчувається, як багато уваги приділяли їм автори, майстерно виписуючи. Зафіксовані міфоніми у досліджених текстах демонструють як характерні для української міфосвідомості значення, так й індивідуально-авторські смисли, що засвідчує особливості творчої манери митців.

Перспективи використання результатів дослідження. Перспективи подібних досліджень вбачаємо у подальшому студіюванні онімів в українській художній мовотворчості, укладанні словників літературних онімів, що вважаємо дієвим засобом підвищення рівня української літературної ономастики. Щодо ґрунтовного вивчення саме міфонімів у літературних творах, то його важливо реалізувати у тісному взаємозв'язку з дослідженнями їхньої функціональної природи в українській етнолінгвокультурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнатюк В. Нарис української міфології / В. Гнатюк. – Львів : Ін-т народознавства НАНУ, 2000. – 263 с.
2. Крупеньова Т. І. Міфоніми в драматичній поемі Лесі Українки "Лісова пісня" [Електронний ресурс] / Т. І. Крупеньова. – Режим доступу : <http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2013/01/Krupeniob.pdf> (дата звернення 15.02.2019 р.).
3. Літературознавчий словник-довідник / [укл. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – Київ : ВЦ "Академія", 1997. – 752 с.
4. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу / І. Нечуй-Левицький. – Київ : Обереги, 1992. – 87 с.
5. Малютіна Н. Художнє втілення екзистенціального типу мислення в драматургії Лесі Українки / Н. Малютіна. – Одеса : Астропринт, 2001. – 80 с.
6. Милорадович В. Українська відьма: нариси з української демонології / В. Милорадович. – Київ : Веселка, 1993. – 72 с.
7. Мойсієнко А. Мова як світ світів. Поетика текстових структур / А. Мойсієнко. – Умань : УДПУ, 2008. – 280 с.
8. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Дохристиянські вірування українського народу / І. Огієнко. – Київ : Обереги, 1992. – 424 с.
9. Олесь О. Драматичні казки / О. Олесь. – Київ : Мистецтво, 1990. – 230 с.
10. Склоздра-Шепітко О. Літературно-художня ономастика як предмет дослідження у вищій школі / О. Склоздра-Шепітко // Вісник Львівського університету. – Львів : ЛНУ, 2010. – С. 355–360. – (Сер. філологічна ; вип. 50).
11. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – Москва : Наука, 1988. – 192 с.
12. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда та ін. – Київ : Наукова думка, 1970–1980.
13. Словник української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. – Харків : Ранок-НТ, 2012. – 256 с.
14. Українка Леся. Усі твори в одному томі / Леся Українка. – Київ – Ірпінь : ВТФ "Перун", 2008. – 1376 с.
15. Школа Г. Національна специфіка міфонімів (на матеріалі слов'янських мов) [Електронний ресурс] / Г. Школа. – Режим доступу : <http://studia-linguistica.knu.ua/wp->

content/uploads/2018/10/2009-3-338-341-

%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0-%D0%93.%D0%9C..pdf (дата
звернення 14.02.2019 р.).

REFERENCES

1. Hnatiuk, V. (2000). *Narys ukrainskoi mifolohii*. Lviv: In-t narodoznavstva NANU.
2. Krupenova, T. I. *Mifonimy v dramatychnii poemi Lesi Ukrainky "Lisova pisnia"*. Retrieved from <http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2013/01/Krupenio6.pdf> (data zvernennia 15.02.2019 r.).
3. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk*. (1992). / [ukl. R. T. Hromiak, Yu. I. Kovaliv ta in.]. Kyiv: VTs "Akademiia".
4. Nechui-Levytskyi, I. (1992). *Svitohliad ukrainskoho narodu*. Kyiv: Oberehy.
5. Maliutina, N. (2001). *Khudozhnie vtilennia ekzystentsialnoho typu myslennia v dramaturhii Lesi Ukrainky*. Odesa: Astroprint.
6. Myloradovych, V. (1993). *Ukrainska vidma: narysy z ukrainskoi demonolohii*. Kyiv: Veselka.
7. Moisiienko, A. (2008). *Mova yak svit svitiv. Poetyka tekstovyykh struktur*. Uman: UDPU.
8. Ohienko, I. (Mytropolyt Ilarion). (1992). *Dokhrystyianski viruvannia ukrainskoho narodu*. Kyiv: Oberehy.
9. Oles, O. (1990). *Dramatychni kazky*. Kyiv: Mystetstvo.
10. Sklozdra-Shepitko, O. (2010). Literaturno-khudozhnia onomastyka yak predmet doslidzhennia u vyshchii shkoli. In: *Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser. Filolohiia* Lviv: LNU, vyp. 50, 355–360.
11. *Slovar russkoi onomastycheskoi terminolohyy*. (1988). Moskva: Nauka.
12. *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11t. (1970–1980) / za red. I. K. Bilodida i in.* Kyiv: Naukova dumka.
13. *Slovnyk ukrainskoi onomastychnoi terminolohii*. (2012). Kharkiv: Ranok-NT.
14. *Ukrainka Lesia. Usi tvory v odnomu tomi*. (2008). Kyiv; Irpin: VTF "Perun".
15. Shkola, H. *Natsionalna spetsyfika mifonimiv (na materialy slovianskykh mov)*. Retrieved from <http://studia-linguistica.knu.ua/wp-content/uploads/2018/10/2009-3-338-341-%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0-%D0%93.%D0%9C..pdf> (data zvernennia 14.02.2019 r.).

Стаття надійшла до редколегії 30. 04. 2019
прийнята до друку 10. 06. 2019

MYTHONIM IN UKRAINIAN ETHNO-CULTURE AND WORKS OF THE WRITERS IN THE END OF THE 19th - THE BEGINNING OF THE 20th CENTURIES

Tetyana VILCHYNSKA

*Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Department of General Linguistics and Slavic Languages,
2, Maksyma Kryvonosa Str., Ternopil, Ukraine, 46000,
phone (067)8015323
e-mail: tetyana_v@ukr.net*

Galyna VYSHNEVSKA

*Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Department of General Linguistics and Slavic Languages,
2, Maksyma Kryvonosa Str., Ternopil, Ukraine, 46000,
phone (097)0337700
e-mail: vyshnevskagalina@gmail.com*

The article is devoted to the research of mythologies in Ukrainian ethno-culture and poetic drama works of Lesya Ukrainka and Oleksandr Oles'. Scientific interest focuses on demons, which are represented by a number of nominations.

Nowadays the development of linguistic science, literary and artistic onomastics deserves special attention, which plays a special role in understanding the essence of an literary work. The myth in the literary text, actualizes cultural, philosophical, religious, mythological information, causes certain associations, develops symbolic meanings, reveals and perpetuates the leading motives of the work, promotes a deep understanding of philosophical problems, makes it possible to determine the amount of intellectual interests of the author.

Onomastic space of drama works of authors is built up mainly by the three main categories of proper names. In general, the onomastics of drama works by the authors is a highly intelligent, ingenious whole. Onomastic space of drama works by the authors of the late nineteenth and early twentieth centuries is built, in our opinion, such by types as mytho-anthroponies (Mermaid, Maug, Losotarkaya), mytho-personyms (the one that sits in the rock, the dam that dervishes), mythozonyms (Flamingo (fire snake)). Others are extremely rare. Most of them have appealing mythos (mara, monster, sazotrus, pricked and under).

All onymies are always very relevant, well thought out and detached. It seems that much attention paid to them by the authors, are skillfully wrote out. Both Christian and pagan demonology were reflected in the works of Lesya Ukrainka and Oleksandr Oles'.

In general, the onomastics of drama works by the authors is a highly intelligent, ingenious unity. The recorded myths testified that they were used in the values characteristic of the Ukrainian mythology, but were saturated with individual and author's meanings, which proved the peculiarity of the creative manner of writers

Keywords: onomastics, myth, anthroponim, onymic space, onymic grades, literary work, drama.